

Jarník, Vojtěch: About Vojtěch Jarník

Emil Kraemer; Jiří Sedláček

K šedesátinám akademika Vojtěcha Jarníka

Matematika ve škole 7 (1957), pp. 633–635

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/500819>

Terms of use:

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library*
<http://dml.cz>

K šedesátinám akademika Vojtěcha Jarníka

Na sklonku roku 1957 vzpomíná naše matematická veřejnost s mnoha přáteli v odborném zahraničním světě významného jubilea předního československého matematika, dlouholetého profesora Karlovy university, laureáta státní ceny, *akademika Vojtěcha Jarníka*.

Vojtěch Jarník se narodil 22. prosince 1897 jako nejmladší, deváté dítě v rodině známého českého romanisty, universitního profesora Jana Urbana Jarníka. Své mimořádné nadání pro matematiku prokázal už za svých studií vysokýchškolských v letech 1915—1919, kdy byl posluchačem matematiky a fyziky na Karlově universitě v Praze. V prosinci r. 1919 složil státní zkoušku z fyziky a v květnu r. 1920 státní zkoušku z matematiky; obě zkoušky vykonal s výborným prospěchem. S vyznamenáním absolvoval i přísné zkoušky doktorské a 1. března 1921 byl promován doktorem věd přírodních. Jeho disertační práce „O kořenech funkcí Besselových“ byla tak zajímavá, že její část byla uveřejněna v tehdejších „Rozpravách druhé třídy České akademie věd a umění“.

Po krátkém působení na vysoké škole technické v Brně (1919—1921) přešel Jarník na přírodovědeckou fakultu Karlovy university v Praze, kde byl několik let asistentem matematického semináře. Zde se také habilitoval pro matematiku a pak tu přednášel, nejprve jako docent, od r. 1929 jako mimořádný profesor a od r. 1935 jako řádný profesor Karlovy university. Působí tedy na naší nejstarší universitě (na její nynější matematicko-fyzikální fakultě) nepřetržitě — až na přerušení způsobené uzavřením českých vysokých škol v r. 1939/1945 — od roku 1921; odtud ho také zná mnoho čtenářů našeho časopisu jako svého vynikajícího a oblíbeného učitele. Na přírodovědecké fakultě Karlovy university byl také profesor Jarník děkanem (1947—48) a proděkanem (1948—49); v pozdějších letech zastával i funkci prorektora Karlovy university.

Když byla v roce 1952 ustavena Československá akademie věd, stal se profesor Jarník ihned jejím řádným členem-akademikem a byl prvním předsedou její matematicko-fyzikální sekce, kterou vedl až do roku 1955. Jeho záslužná vědecká činnost byla oceněna i udělením státní ceny (roku 1952).

· Akademik Vojtěch Jarník je uznávanou význačnou osobností moderní matematiky nejen u nás, nýbrž i daleko za hranicemi naší republiky. Již ve školním roce 1923—24 studoval na významné pro matematiku univerzitě v Göttingách u známého matematika Edmunda Landaua. Do Göttingen vedla i druhá Jarníkova studijní cesta v r. 1927—28. Později se účastnil profesor Jarník v zahraničí několika matematických sjezdů. Tak již roku 1929 přednášel ve Varšavě na prvním sjezdu matematiků slovanských zemí; pak následovaly Curych, Oslo, několikrát Varšava, Berlín, nemluvě o různých osobních přátelských návštěvách u význačných zahraničních vědců.

Všechna uvedená data jasně ukazují na veliký význam Jarníkovy vědecké činnosti. Nebudeme a také nemůžeme ji zde hodnotit; to učiní povolnější znalci jubilantova vědeckého díla v odborných matematických časopisech. Omezíme se jenom na konstatování, že akademik Jarník se ve svých pracích zabývá převážně tematikou číselně theoretickou. Výsledky, k nimž v tomto oboru dospěl, mu přinesly uznání předních matematiků v celém světě.

Původní Jarníkovy práce vědecké jsou známy jenom poměrně malému okruhu odborných pracovníků. Za to celá naše matematická veřejnost i většina všech učitelů matematiky dobře zná Jarníkovy učebnice matematické analýsy. Jsou to čtyři rozsáhlé knihy: „Úvod do počtu diferenciálního“, „Úvod do počtu integrálního“ (obě vyšly už v několika vydáních), „Diferenciální počet“ a „Integrální počet“. Z těchto učebnic vznikl nejdříve „Úvod do integrálního počtu“, který vydala Jednota československých matematiků a fyziků již roku 1938 jako pokračování knížky profesora Kösslera „Úvod do počtu diferenciálního“. V roce 1946 vyšel pak „Úvod do počtu diferenciálního“, roku 1948 rozšířený „Úvod do počtu integrálního“ a potom obě další učebnice, které akademik Jarník věnoval památce svého učitele a předchůdce, profesora Petra. Všechny čtyři Jarníkovy učebnice tvoří uzavřený celek, takže v nových vydáních je autor označil prostě názvy „Diferenciální počet I a II“ a „Integrální počet I a II“.

Tyto knihy, které patří mezi nejlepší učebnice matematické analýsy ve světové literatuře, vedou čtenáře od prvních počátků matematické analýsy až k jejím nejsložitějším a nejobtížnějším partiím. Jsou psány naprosto srozumitelně, třebaže přitom vykládají i nejobtížnější úseky látky s dokonalou přesností; tím se neobyčejně příznivě odlišují od mnohých učebnic diferenciálního a integrálního počtu, které v počátečních úvahách bývají velmi přesné, avšak při výkladu partií složitějších postupují obvykle velmi mlhavě. Od mnohých učebnic analýsy se Jarníkovy knihy liší konečně i tím, že při důkladném a přesném výkladu theorie nezapomínají ani na to,

aby čtenáře naučily i zběhlosti početní, a to opět i při probírání složitých částí diferenciálního a integrálního počtu. Ve všech oddílech jsou zařazeny četné příklady, které umožňují čtenáři opravdové pochopení obecných pojmů a vztahů i technické osvojení nutných početních procesů. Zvláštní a v matematické literatuře vzácnou předností těchto učebnic je i Jarníkův plynulý sloh a živý i elegantní způsob vyjadřování. Učitel konečně velmi ocení stálý Jarníkův ohled na psychologii učícího se čtenáře. Poslyšme, co o tom praví sám akademik Jarník (Počet diferenciální II, str. 8):

„Při zavádění obecných pojmů, především těch, které jsou čtenáři pravděpodobně zcela nové, se snažím buďto krátkým výkladem nebo ilustrujícími příklady tyto pojmy čtenáři přiblížit a zároveň ukázat, že obecné pojmy v matematice nepadají s nebe, nýbrž že vznikají shrnutím mnoha případů a zdůrazněním jejich společných podstatných znaků. Jsou tedy vždy historicky podmíněny předcházejícím vývojem matematiky a cílem mých vysvětlujících poznámek jest, aby čtenář také aspoň ve schematisované zkratce podobným vývojem prošel a aby se mu tím smysl obecných pojmů přiblížil.“

Ze všech Jarníkových učebnic je patrné, že akademik Jarník má zcela výjimečné předpoklady k tomu, aby mohl správně a úspěšně popularisovat matematiku. O to se před časem s velikým zdarem pokusil ve své stati ve sborníku „Dvacáté století“ (svazek 3), kde velmi šťastně vyložil podstatu některých problémů z teorie čísel, načrtl historii pokusů o jejich řešení, a to až k nejnovějším tehdy výsledkům Vinogradovovým, Hardyovým a Littlewoodovým. Celá široká obec čtenářů Matematiky ve škole by jistě s radostí přivítala, kdyby akademik Jarník podobným způsobem seznámil naše učitele matematiky s některými problémy teorie čísel a s různými pokusy o jejich řešení.

Uvedli jsme již, že akademik Jarník je nejen vynikajícím vědcem, nýbrž i výborným učitelem. Ukazují to jeho učebnice a potvrdí to všichni, kteří měli to štěstí, že mohli poslouchat Jarníkovy přednášky na universitě. Vzpomínáme, jak si je profesor Jarník vždy pečlivě připravil, jak je měl metodicky promyšlené a jak je dovedl vzorně přednést i oživit výstižnými a mnohdy humornými poznámkami. Vyzařovalo z nich hluboké vzdělání, ušlechtilý duch, láska k matematice i porozumění pro mladé posluchače. Připočteme-li k tomu Jarníkovu vzorné společenské vystoupení, jeho klidné a ohleduplné chování k posluchačům, spojené s rozumnou přísností, máme před sebou obraz vědce - učitele, který působí na své žáky celým — jak se říká — kouzlem své osobnosti.

Děkujeme akademiku Jarníkovi za všechnu práci, kterou vykonal jako vědec, jako učitel i jako vychovatel celé generace našich matematiků, a přejeme mu hodně zdraví, životní pohody i dalších úspěchů v jeho práci. A na konec znovu vyslovujeme přání — a doufáme, že jubilant se na nás nebude pro to hněvat — aby akademik Jarník pamatoval na obec našich čtenářů nějakým příspěvkem.

Emil Kraemer, Jiří Sedláček, Praha.